

**ЕКОЛОГІЯ
ПРАВО ЛЮДИНА**

Верховенство права для захисту довкілля

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТЯГАР ВІЙНИ

**ОГЛЯД ШКОДИ ДОВКІЛЛЮ
І ЗЛОЧИНІВ РОСІЙСЬКИХ ВІЙСЬК**

Екологічний тягар війни: огляд шкоди довкіллю і злочинів російських військ

Радіологічні загрози

- 31 березня російські окупанти залишили ЧАЕС, змусивши працівників станції під тиском підписати фейковий "Акт прийому-передачі охорони ЧАЕС". Повідомляється про факти [мародерства](#) майна станції, окупанти [розграбували](#) новітню Центральну аналітичну лабораторію у м. Чорнобиль, що містила як унікальне радіохімічне і спектрометричне обладнання та масиви даних радіаційного моніторингу та наукових досліджень, так і зразки радіоактивних елементів. На даний момент система АСКРО ще не працює. Масштаби шкоди, завданої внаслідок переміщення колон техніки, пожеж, ушкодження ґрунтового покриву, можливо буде дослідити з дотриманням всіх регламентів безпеки та оцінити, коли військова та безпекова ситуація дозволитимуть це.

- ЗАЕС залишається під контролем окупантів. За інформацією ДІЯР, станом на [29 березня](#) 2 енергоблоки працюють, один – в ремонті, решта – в резерві. Персонал продовжує контролювати стан енергоблоків та забезпечувати їх безпечну експлуатацію, проте доступ інспекторів Держатомрегулювання на станцію неможливий, російські військові чинять постійний психологічний тиск на персонал. Станом на [13 квітня](#) потужність енергоблоків станції достатня для забезпечення електроенергією населення та підприємств, радіаційна обстановка в межах норми.

- Територія ННЦ "Харківський фізико-технічний інститут", де знаходиться ядерна підкритична установка "Джерело нейтронів", знаходиться під постійним обстрілом окупантів. Станом на [12 квітня](#) вже сама ядерна установка зазнала пошкоджень, продовжує перебувати в глибокому підкритичному стані (режим "тривалий зупин"). Персонал докладає всіх можливих зусиль для підтримання обладнання ядерної установки в працездатному стані, але через постійні обстріли його робота ускладнена. Зовнішнє електропостачання відсутнє, зняття показників системи автоматизованого радіаційного контролю неможливе, радіаційна обстановка на території (за даними переносних дозиметрів) в межах норми. Вперше установка була обстріляна з "Градів" 6 березня, за фактом чого слідчі СБУ відкрили провадження за ст. 441 ККУ "Екоцид". З того часу установка знаходиться під постійною загрозою, лише за останній тиждень обстріли [26](#) та [28 березня](#) завдали значних руйнувань.

- Також [ускладнена ротація персоналу та відбуваються періодичні перебої з енергопостачанням](#) на Харківській міжобласній філії ДСП "Об'єднання "Радон". Радіаційний фон на майданчику в межах норми.

Хімічні загрози

- За попередньою інформацією Донецької ОДА, [30 березня](#) ворог завдав удару фосфорними снарядами, по Мар'їнці, Красногорівці та Новомихайлівці. Повідомлялося про застосування цих заборонених боєприпасів і в Авдіївці [26 березня](#). Фосфорні бомби спричиняють серйозні пожежі на великих площах, які важко загасити, адже частки фосфору горять доти, доки вся речовина не окислиться або не буде заблоковано доступ кисню. При потраплянні на шкіру людини вони викликають важкі опіки, при проникненні в організм – тяжке отруєння, смертельна доза фосфору складає 0,1 г. При горінні часток білого фосфору утворюється пентоксид фосфору, що дуже гігроскопічний і миттєво всотує вологу з повітря, утворюючи дрібнодисперсний туман фосфорної (також і пірофосфорної) кислоти, який суттєво обмежує видимість та має подразнюючу дію на органи дихання і очі. Такі боєприпаси в

принципі заборонені відповідно до Третього протоколу до Женевської конвенції як боєприпаси запальної дії. Сполуки фосфору спричиняють тривале забруднення ґрунтів і вод, загибель водних організмів та посилення цвітіння води при потраплянні у водойми.

- [4 квітня](#) російські війська обстріляли з ракетних систем Торецьк, зафіксовано сім влучань у ТОВ НВО «Інкор і Ко» КХП Фенольний завод - підприємство з централізованого перероблення фенольної, нафталінової та піридинової сировини, одержуваної у вигляді побічної продукції під час високотемпературного коксування кам'яного вугілля. За офіційними повідомленнями, небезпеки для довкілля немає. Фенол є речовиною II класу небезпеки, що чинить подразнюючу, нейротоксичну та канцерогенну дію. Проблемою є також його стійкість в навколишньому середовищі та здатність акумулюватися. При потраплянні у водойми він чинить токсичну дію на водні організми та порушує низку біологічних процесів, що знижує здатність водойм до самоочищення.

- [5 квітня](#) ворожий снаряд влучив у ємність з азотною кислотою в м. Рубіжне, стався викид парів кислоти в повітря. Пари кислоти викликають подразнюючу дію на дихальні шляхи. [9 квітня](#) відбулося повторне влучання, що спричинило викид парів кислоти.

Комплексні техногенні загрози

- [24 березня](#) близько 20:00 в с. Калинівка Фастівського району внаслідок обстрілу сталося влучання боєприпасів в нафтобазу з подальшим загоранням.

- [26 березня](#) близько 16:30 у м. Львів внаслідок обстрілу на території одного з промислових підприємств для зберігання пального виникла пожежа.

- [27 березня](#) о 22:00 внаслідок ворожого обстрілу виникла пожежа на одному з підприємств для зберігання пального у Луцьку.

- [28 березня](#) о 21:05 в одному з населених пунктів Рівненського району Рівненської області внаслідок ракетного удару сталася пожежа на підприємстві для зберігання пального. Обласною прокуратурою [порушено справу](#) за фактом екоциду та порушення законів і звичаїв війни.

- [30 березня](#) в Лисичанську внаслідок ворожих обстрілів сталося займання резервуару для нафтопродуктів.

- [29 березня](#) російські війська завдали ракетного удару по нафтобазі військової бази поблизу Старокостянтинова, Хмельницька область.

- [30 березня](#) ракетний удар було завдано по нафтобазі у Дніпрі.

- [31 березня](#) в Лисичанську сталося займання резервуару нафтопродуктів.

- [2 квітня](#) пошкоджено 500-мм магістральний газопровід поблизу Северодонецька. Деякий час палав газ, проте загрозу вчасно ліквідували.

- [2 квітня](#) обстріляно Кременчуцький НПЗ та склади паливно-мастильних матеріалів, внаслідок чого виникла пожежа.

- [3 квітня](#) внаслідок ракетного удару пошкоджено нафтопереробний завод і нафтосховища в Одесі.

- [5 квітня](#) відбулися обстріли заводу в Новомосковську. Виникла пожежа на площі 500 кв.м., знищено 6 резервуарів з паливом, об'єкт виведений з ладу. Також завдано удар по нафтобазі у м. Синельникове, на додачу до цього виникла пожежа в екосистемі.

- [10 квітня](#) внаслідок ракетних обстрілів практично зруйнований аеропорт м. Дніпро. Повторний обстріл відбувся тоді, коли на місці працювали працівники ДСНС.

Завдання ударів по об'єктах паливної інфраструктури має подвійний вплив. З одного боку, створення паливної кризи під час посівної кампанії ставить під загрозу її успішне проведення, а відтак, і продовольчу безпеку держави. З іншого, такі пожежі мають серйозні наслідки для довкілля, адже призводять до забруднення повітря, ґрунтів, вод. При горінні нафтопродуктів виділяється бензапірен (I клас небезпеки), сірчистий і сірчаний ангідриди (III клас небезпеки), оксид вуглецю, оксиди азоту, поліароматичні вуглеводні, газоподібні й тверді продукти неповного згоряння палива, сполуки важких металів, дрібнодисперсні зважені частки. Можливе потрапляння забруднюючих речовин у водні об'єкти внаслідок розливів чи з поверхневим стоком, проникання у ґрунтові води.

Органами прокуратури порушено справи за статтею 438 ККУ (Порушення законів та звичаїв війни), адже гуманітарне право забороняє застосовувати методи й засоби, що можуть спричинити серйозну, тривалу та масштабну шкоду довкіллю; та статтею 441 ККУ (Екоцид), що поширюється на дії, які спричиняють "...отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу".

Водні ресурси, водопостачання та погіршення санітарного стану.

- У Святогорську річка Сіверський Донець [виходить з берегів](#) через руйнування одного з затворів дамби на Оскольському водосховищі, у Харківській області. Підтопило кілька вулиць у с. Оскіл, вода дійшла й до Святогірська Донецької області. Підтоплення може посилитись при подальшому пошкодженні дамби. Слід зауважити, що ст. 56 Протоколу I до Женевської конвенції дамби належать до об'єктів, що містять небезпечні сили, і руйнування яких призводить до виникнення додаткових небезпек для населення.

- Пошкоджені очисні споруди КП "Северодонецькводоканал", КП "Лисичанськводоканал", КП "Рубіжанське ВУВКГ", КП "Попаснянський водоканал". Через це неочищені стічні води із Северодонецька, Лисичанська, Рубіжного, Попасної потрапляють у р. Сіверський Донець. Ще [14 березня](#) ворожі війська зруйнували очисні споруди у с. Василівка Запорізької області, через що неочищені стоки потрапляють у Дніпро. На 04 квітня інформації про їхній стан немає. Слід зауважити, що й до початку війни екологічний стан обох річок був критичним через промислове, побутове та сільськогосподарське забруднення, а басейн Сіверського Дінця зазнавав додаткової шкоди через тривалі військові дії на Донбасі. Скидання неочищених каналізаційних стоків погіршує мікробіологічну безпеку води, призводить до загибелі риби та водних організмів, що з настанням теплого періоду підвищить ризик спалаху інфекційних хвороб у багато разів.

- У м. Вугледар майже з початку війни відключене водопостачання. Деяку кількість води 26 та [28 березня](#), [1 квітня](#) доставляли рятувальники ДСНС. Станом на 2 квітня вода також відсутня у Рубіжному, Попасній, Лисичанську. Майже з початку війни відсутнє водопостачання в Маріуполі, де лютує гуманітарна катастрофа.

- [4 квітня](#) уламки ворожої ракети, збитої у Кременецькому районі, пошкодили шість резервуарів з органічними добривами, спричинивши витік аміаковмісних добрив. Вже через кілька годин вдалося ліквідувати витік, проте відбулося забруднення р. Іква. Місцевим жителям радять перевірити якість води в криницях, організовано підвіз питної води.

- [8 квітня](#) на Каховському водосховищі, неподалік села Мар'їнка Криворізького району, окупанти обстріляли з РСЗО "Град" човен з мирними людьми, що намагалися евакуюватися по воді.

- Станом на [10 квітня](#) у Чернігові на пляжі "Золотий берег" рятувальники ДСНС знешкодили 6 ракет від РСЗО "Ураган". Деякі з боєприпасів знаходилися на самому пляжі, деякі – у воді.

Ще в 2010 році Генеральна асамблея ООН у [Резолюції №62/292](#) та в 2011 році Рада з прав людини Генеральної Асамблеї ООН у своїй [Резолюції 18/1](#) визнали право на безпечну питну воду і санітарне забезпечення як одне з прав людини. [Стаття 29 Конвенції](#) про право несудноплавних видів використання міжнародних водотоків надає захист міжнародним водотокам та спорудам і установкам, що відносяться до них, в період збройного конфлікту, відповідно до чинних норм міжнародного права. Водночас, міжнародне гуманітарне право передбачає захист споруд, що необхідні для виживання цивільного населення. В умовах централізованого водопостачання в містах та низької якості води з відкритих джерел, яку не можна вживати без попереднього очищення, забезпечення питною водою є запорукою виживання людей.

Захист тварин

- Значних руйнувань зазнав сімейний екопарк "[Ясногородка](#)" в Макарівському районі, частина тварин загинули, частина втекли, деяких вдалося евакуювати. Після звільнення Київщини від окупантів починаються роботи з відновлення.

- Після звільнення від Бородянки від російських військ волонтери змогли дістатися до Бородянського притулку [2 квітня](#) та виявили, що з 485 собак в ньому вижило лише 150. Близько місяця тварини провели в закритих вольєрах без їжі та води. Весь цей час керівники установи на місці не були і в порятунку тварин участі не брали.

- Значних пошкоджень зазнав Фельдман-Екопарк, частина тварин загинула, частина втекла. 5 квітня власник заявив, що планує приспати великих хижаків, якщо до вечора питання евакуації не буде вирішене. [UAnimals](#) та заступник міського голови Дніпра [Михайло Лисенко](#) повідомляли, що досягли результатів у вирішенні цієї ситуації.

Пошкодження екосистем і територій ПЗФ (пожежі, мінування, окупація, військові навчання та ін).

- Після звільнення населених пунктів Київської області від загарбників тривають роботи з розмінування. Лише в Бучі станом на 05 квітня знешкоджено більше 1000 мінно-вибухових пристроїв, а це лише невелика частина. Можлива наявність боєприпасів чи вибухових пристроїв і в частині НПП "Голосіївський" поблизу Ірпеня.

Всього по Київській області з початку робіт з розмінування знешкоджено 6554 вибухові пристрої. ДСНС створила [інтерактивну карту робіт з розмінування](#).

- [8 квітня](#) колона ворожої техніки зайшла на острів Бирючий, що входить до складу Азово-Сиваського НПП. Імовірно пошкодження ґрунтового і рослинного покриву, забруднення нафтопродуктами.

Слід нагадати, що зазвичай з 15 квітня в Україні починається "сезон тиші". Втім, активні бойові дії та величезна кількість мін та нерозірваних боєприпасів в екосистемах становлять загрозу як для людей, так і для тварин.

Оповіщення населення про надзвичайні ситуації

Ризик надзвичайних ситуацій техногенного характеру під час війни збільшується, обстріли промислових об'єктів можуть відбутися в будь-який момент, а ДСНС працює поза межею можливостей. Отже, належне оповіщення населення про загрози є життєво важливим. Положення Кодексу цивільного захисту України регулюють функціонування автоматизованих систем оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій на різних рівнях.

- **Загальнодержавна автоматизована система централізованого оповіщення** функціонує на загальнодержавному рівні для оповіщення в автоматизованому режимі центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів управління ДСНС та забезпечує доведення сигналів про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій загальнодержавного рівня та інформації з питань цивільного захисту.

- **Місцеві автоматизовані системи централізованого оповіщення** функціонують у районах, містах обласного значення та інших відповідних адміністративно-територіальних одиницях, ОТГ для прийому сигналів і повідомлень від відповідної територіальної автоматизованої системи централізованого оповіщення та для оповіщення відповідних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, де функціонують спеціальні, локальні або об'єктові системи оповіщення, установ, організацій, місць масового перебування людей, сил цивільного захисту та населення у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій. Місцеві автоматизовані системи централізованого оповіщення взаємодіють з територіальною автоматизованою системою централізованого оповіщення та локальними, спеціальними і об'єктовими системами оповіщення.

- **Спеціальні системи оповіщення** створюються і функціонують на атомних електростанціях; на гідротехнічних спорудах Дніпровського та Дністровського каскадів та в зонах їх можливого катастрофічного затоплення; на магістральних продуктопроводах.

- **Локальні системи оповіщення** функціонують на об'єктах підвищеної небезпеки, зона ураження від яких у разі виникнення на них надзвичайної ситуації досягає заселених територій або інших підприємств, установ і організацій.

- **Об'єктові системи оповіщення** створюються і функціонують на об'єктах підвищеної небезпеки, об'єктах з масовим перебуванням людей, в лікарняних та інтернатних закладах, на промислових підприємствах, вузлових залізничних станціях, у шахтах, місцях збереження небезпечних речовин, на яких зона можливого ураження у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій не поширюється за їх територію.

Для привернення уваги про загрозу виникнення або виникнення надзвичайної ситуації передається попереджувальний сигнал "Увага всім", а саме: уривчасте звучання електросирен, часті гудки транспорту, зокрема у запису мережами радіомовлення та через вуличні гучномовні пристрої. Після попереджувального сигналу телерадіомережі транслюють повідомлення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайної ситуації, трансляція програм мовлення при цьому автоматично

переривається. Останнім часом інформація дублюється також в офіційних каналах органів влади в соцмережах та месенджерах.